

УДК 378

О. М. МАКАРЕНКО, М. О. ГОЛУБЕВА, О. А. ЛИТУС

Переяслав-Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Статтю присвячено питанню діяльності керівників навчальних закладів у формуванні та удосконаленні професійної компетентності вчителів-початківців.

Ключові слова: професіоналізм, педагогічна майстерність, готовність до педагогічної діяльності, професійна компетентність, науково-методична робота, загальноосвітня школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Загальновідомо, що педагог реалізує два основних соціальних завдання — навчання й виховання підростаючого покоління. Незмінно залишаючись провідними в його професійній діяльності, ці взаємопов'язані завдання згідно з вимогами, що ставляться перед школою тією чи іншою історичною епохою, наповнюються конкретним змістом й отримують специфічну спрямованість.

Я. А. Коменський вважав, що людина, яка обрала вчительство своєю професією, має бути чесною, діяльною, наполегливою, живим взірцем доброчесності, яку повинна прищеплювати учням, бути людиною освіченою та працелюбною, безмежно любити дітей [8, 209].

Тому, питання, пов'язані з особистістю вчителя, його професійними якостями, знаннями, вміннями, навичками не нові. Але час вносить свої корективи, висвітлюючи нові грані проблеми, змушує розглядати їх з сучасних позицій, із врахуванням останніх досягнень психології та педагогіки.

Сьогодні досить часто якість професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя розглядається через поняття "професійна компетентність". В теорії педагогічної освіти воно використовується паралельно з такими поняттями як-то: "професіоналізм", "педагогічна майстерність", "готовність до педагогічної діяльності". Взагалі, характеризуючи одну й ту ж проблему, означені педагогічні категорії мають особливі змістові відтінки й вживаються в різних контекстах.

Так, готовність до педагогічної діяльності визначається як характеристика потенційного стану вчителя дотично його професійної діяльності. В цілому, готовність до дії трактується як стан мобілізації всіх психофізичних систем людини, що забезпечують ефективне виконання професійних дій. Під готовністю розуміють озброєність людини необхідними для успішного виконання дій знаннями, вміннями та навич-

ками; нагальну реалізацію програми дій у відповідь на появу визначеного сигналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною та теоретичною основою методичної діяльності в школі стали праці відомих учених Ю. К. Бабанського, В. І. Бондаря, М. М. Поташника, М. Н. Скаткіна, І. А. Зязюна, Т. І. Шамової, які розкривають проблеми управління всіма структурними підрозділами школи та відзначають стратегічні напрямки розвитку освіти [7, 42].

Формулювання цілей статті А. С. Макаренка вважав, що, педагогічна майстерність – це знання особливостей педагогічного процесу, вміння його побудувати й привести в дію. Будуючи систему методичної роботи в загальноосвітній школі, ми виходимо з того, що це має бути, з одного боку, систематична колективна, з іншого боку, індивідуальна діяльність педагогів, яка сприятиме їхнім творчим пошукам і відповідатиме запитам кожного члена колективу. Дослідити формування цієї системи та участь у ній молодих вчителів – мета цієї наукової розвідки.

У сучасній психолого-педагогічній літературі з проблеми професійної компетентності вчителя існують різні точки зору. Частіше за все дослідники визначають компетентність, як одну із сходинок професіоналізму, тобто як систему знань, умінь, навичок, способів діяльності, психологічних якостей, необхідних вчителю для здійснення педагогічної діяльності, виділяючи в структурі компетентності певний склад компонентів.

На думку дослідників (В. А. Адольфа, Т. Г. Браже, В. І. Журавльова, С. Б. Єлканова, В. М. Миндикану, Т. В. Новикової, Н. Ф. Тализіної), загальна характеристика професійної компетентності свідчить про те, що вона передбачає залучення людини до загального культурного світу цінностей, і саме в цьому просторі людина реалізує себе як спеціаліст, професіонал, тобто "людина, яка володіє не тільки достатнім обсягом знань, умінь і навичок..., але й здатністю до безперерв-

ної самоосвіти" [9, 24]. На цих підставах визначається структура педагогічної компетентності, яка містить такі компоненти: знання (культурологічні, педагогічні та інші), педагогічні вміння та навички, здатність до самоосвіти й самовиховання, спроможність отримувати від своєї роботи конкретні стабільні результати, що відповідають загальноприйнятим еталонам, здатність вирішувати творчі завдання

Виклад основного матеріалу дослідження.

У своїй практичній діяльності використовуємо наукові дослідження І. П. Жерносека, І. Л. Лікарчука, Н. І. Клокар, А. П. Ситник, Т. С. Рабченюк. Зміст робіт цих авторів формує стратегічний напрям, що дає можливість значно підвищити рівень внутрішньошкільної науково-методичної роботи, спрямованої на формування професійно-педагогічної культури вчителів, прирощення знань, продукування нових педагогічних ідей, технологій, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду [11, 196].

Професійно компетентний фахівець може і повинен бути підготовлений за час навчання в педагогічному вищому закладі освіти, в нього мають бути сформовані всі необхідні для майбутнього вчителя складові професійної компетен-

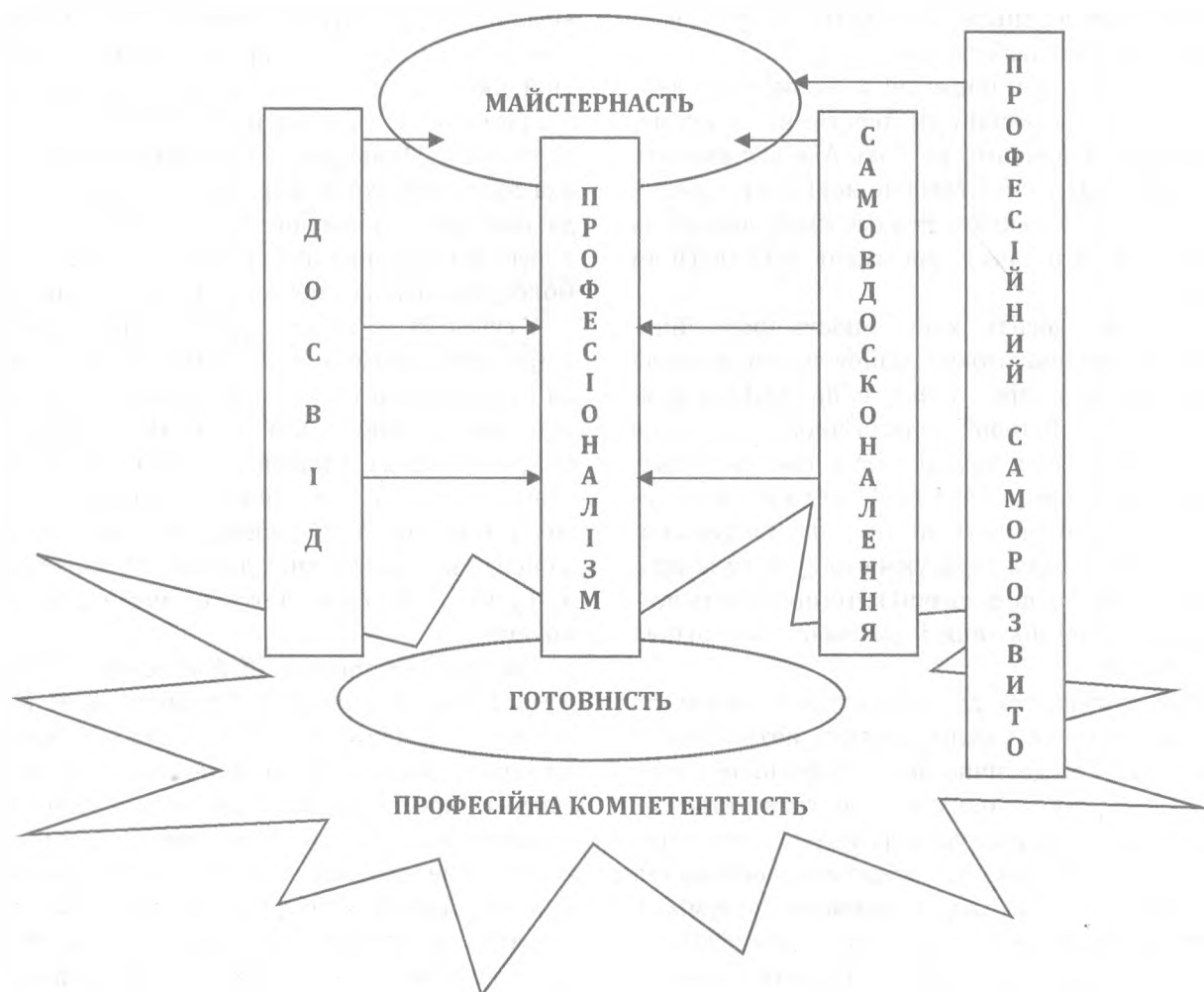
тності, які детально розглянуті в другому розділі; останні дозволяють йому успішно здійснювати педагогічну діяльність. Як слушно зазначив С. Г. Вершловський, завершення формування спеціаліста – результат формування його особистості на етапі становлення, виявлення його громадської позиції, загальний підсумок формування особистості на етапі професійного становлення. Педагогічний вищий заклад освіти інтегрує весь досвід особистості, підпорядковуючи його професійній ролі, в основі якої лежить принцип взаємодії суб'єктів, їх активний взаємовплив.

З досвідом роботи, за умови постійного саморозвитку і самовдосконалення вчитель стає професіоналом і майстром педагогічної діяльності.

На думку провідних науковців [5; 6; 7; 8] структура методичної роботи в школі повинна мати системний поліструктурний диференційований та прогностичний характер. Тому будувати її слід як організаційно-функціональну модель, в основі якої – блочно-модульний підхід за трьома можливими напрямками діяльності:

І. Пізнавальна діяльність; ІІ. Тематична діяльність; ІІІ. Узагальнююча діяльність.

Протягом першого року роботи над науковою проблемою методичну роботу необхідно

організувати за першим модулем, спрямовуючи її на розвиток у членів колективу нового рівня педагогічного мислення. Це необхідно робити, бо за даними соціологічних досліджень, саме вчителі є найбільш консервативною частиною суспільства. І це зрозуміло: протягом багатьох попередніх років були налаштовані на авторитарну модель спілкування, а основне завдання вбачали у тому, щоб дати учням усі знання відповідно шкільної програми, щоб змінити авторитарний підхід і напрацювати методику ненасильницької взаємодії вчителя та учня, у школі організовано дослідно-експериментальну роботу з проблеми застосування педагогіки толерантності, що є основою всіх інноваційних процесів [3, 18].

Протягом другого року роботи над проблемною темою методичну роботу спрямовують на підвищення готовності вчителів до застосування сучасних методів і форм навчання (кооперативного навчання; методу випадків та методу ситуацій; латерального навчання, соціограми, навчальних тренінгів та т. і.).

На останньому етапі (третій-п'ятий рік), як правило, організовують роботу над безпосереднім застосуванням інноваційних технологій, які базуються на випробуванні часом класичних підходів: (гуманістичному, особистісно-орієнтованому, розвивальному, громадянському та т. і.) [12,40]

Щоб успішно впроваджувати нововведення у роботу школи, найбільше уваги приділяється підвищенню наукової компетентності та професіоналізму педагогів, керуючись висловом: "Передусім зміст методичної роботи з кадрами (а не стільки її форми) визначає її позитивний результат" [3,66]. Тому роботу проблемного науково-теоретичного семінару "Найновіші досягнення педагогіки та психології" розраховано на три роки. Його мета – ознайомити колектив із найбільш важливою актуальною інформацією з питань педагогічної теорії, досягнень сучасної науки, підвищити методичну підготовку вчителів. Семінар дає можливість значно підвищити рівень науковості, вийти за межі особистої методичної підготовки, націлити педагогів на вдосконалення знань, практичних навичок і вмінь у міжкурсовий період.

Поруч із цим у школі працює постійно діючий психолого-педагогічний семінар "Психологічні основи педагогічної праці" [6, 22], який має практичне спрямування. Його мета – сприяти підвищенню науково-теоретичної і практичної підготовки вчителів, спонукати до аналізу конкретних педагогічних ситуацій. На заняттях семінару поряд із питаннями теорії опрацьовуємо

практичні завдання, зокрема з розв'язанням задач ситуативного характеру з питань виховання, дидактики, психології, відбувається широкий обмін досвідом слухачів із проблеми, що розглядається. Після інформаційного повідомлення часто організовуємо педагогічні дискусії. Семінарські заняття доповнюємо тематичними виставками основної та додаткової літератури, показом матеріалу з досвіду роботи.

Важливе значення має тісна співпраця адміністрації школи з практичним психологом, яка сприяє здійсненню особистісно-орієнтованого підходу до науково-методичної підготовки вчителів. Із цією метою вивчаємо запити і потреби кожного педагога, його особистісні та професійні якості, визначаємо, наскільки комфортно він відчуває себе в школі. Для оптимального керівництва методичною роботою з участю педагога-психолога використовуємо такі методики: "Дослідження взаємовідносин адміністрації і педагогічного колективу", "Виявлення факторів, які впливають на розвиток і саморозвиток педагогів", "Аналіз мотивації діяльності педагогів". Це дозволяє краще зрозуміти систему роботи адміністрації з педагогічним колективом, проаналізувати міру узгодженості управлінських дій, оцінити внесок кожного заступника директора в забезпечення професійного розвитку педагогів, визначити теми самоосвіти директора та заступників, а також тематику для апаратного навчання.

З метою формування програми професійного й особистісного розвитку педагога, діагностики проблем, які виникають, проводимо тестування, опитування, консультування за участю психолога, що стає приводом для діалогу з педагогом, для учнівського емоційно-особистісного контакту з ним. Все це сприяє розвитку позитивної мотивації у педагогів, створенню атмосфери співробітництва в колективі.

Найбільшої уваги потребують у педагогічному колективі малодосвідчені вчителі, яким особливо необхідна професійна і психологічна підтримка. Для молодих учителів створено "Школу педагогічного становлення" [4], де слухачі поглиблюють знання теоретичного матеріалу, знайомляться з методичними прийомами на уроці, оволодівають методами педагогічного дослідження, проводять ділові та рольові ігри. Стажування, наставництво, проведення декади наставника, тижня молодого вчителя також сприяє "входженню" молодого педагога в професію, створює оптимальні умови, щоб період адаптації на початкових стадіях педагогічної діяльності був найменш хворобливим.

У школі, як правило, працюють, як традиційні, так і нетрадиційні методичні осередки, які об'єднують різні категорії вчителів і мають певну конкретну мету. Серед них – предметні методичні об'єднання класних керівників, педагогічна майстерня вчителя-методиста, навчальний центр педагогічної майстерності, творча проблемна група, творчі пари вчителів, консультпункти, дискусійний клуб. Усі вони організовані з обов'язковим врахуванням спільних інтересів до певних проблем і будуються на психологічній сумісності педагогів. У процесі їх діяльності навчальні кабінети поповнюються новим дидактичним матеріалом, розробляються моделі уроків із використанням нових педагогічних технологій, а спільна робота в методичних осередках сприяє взаємному збагаченню, взаємодопомозі, взаємоконтролю.

Масові методичні заходи – це дні презентацій кафедр, дні науки, мистецтва, предметні тижні, тижні педагогічної майстерності, – вони дозволяють зібрати матеріал, який і складає банк педагогічних знахідок учителів.

Поряд із колективними, груповими, парними формами методичної роботи проводимо індивідуальні (вивчення творчої лабораторії вчителя в період атестації, виконання докурсових і післякурсів завдань, керівництво самоосвітою), що позитивно впливає на вдосконалення професіоналізму вчителя. Щоб знання, одержані педагогом на курсах, стали надбанням колег, практикуємо висвітлення цього питання в рубриці методичного бюлетня, а також анкетування та звіти вчителів, що пройшли курси, на методичних об'єднаннях.

З метою впровадження особистісно-орієнтованого педагогічного підходу та підвищення професіоналізму вчителів розроблено програму шкільних конкурсів:

- “Класний керівник року”;
- “Учитель року”;
- Урок року (включає презентацію вчителя);
- Крайній молодий спеціаліст “Надія школи”;
- Крайній класний колектив;
- Крайній кабінет школи [9, 44].

ОСОБЕННОСТИ РОСТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Статья посвящена вопросу деятельности руководителей учебных заведений в формировании и совершенствовании профессиональной компетентности учителей-новичков.

Ключевые слова: профессионализм, педагогическое мастерство, готовность к педагогической деятельности, профессиональная компетентность, научно-методическая работа, школа.

FEATURES OF GROWTH-PROFESSIONAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Articles posvyaschena issue activity heads of educational institutions in generating and improving the competence of teachers professyonalnoy novychkov.

Key words: professionalism, masterstvo Teaching, Teaching K readiness activities, professyonalnaya competence, scientific and methodical work, school.

Висновки. У процесі організованої системи такої наукової, методичної та виховної роботи підвищується компетентність вчителя як одна із провідних професійно значущих якостей, удосконалюється здатність реалізувати свої знання на практиці, відбувається оволодіння всім необхідним комплексом педагогічних ключових компетентностей, розширюється загальний кругозір. Це допомагає вчителю виробити свій педагогічний стиль, передбачити труднощі, пов'язані з особистісним розвитком, досягти високого рівня теоретичної підготовки, оперативно та гнучко реагувати на виклики часу, розвивати власні творчі здібності.

Література:

1. Аникеева Н.П. Учителю о психологическом климате в коллективе — М: Просвещение, 1983. — 96 с.
2. Артюшенко В. І. Інтеграція навчання і національного виховання в контексті сучасної освіти / В. І. Артюшенко. — К., 2001. — С. 106-112.
3. Архипова С. П. Розвиток педагогічної творчості викладачів вищих навчальних закладів / С. П. Архипова. — С. 19-23.
4. Аузіна М. О. Інноваційні процеси в освіті. — Львів: ЛБІ НБУ, 2003. — 103 с.
5. Балл Г.О. Педагогічні аспекти гуманізації освіти: Книга для вчителя. / За ред. Г.О.Балла. — Київ — Рівне, 1996. — 128 с.
6. Власенко А. Н. Особистісно орієнтований підхід у вихованні майбутніх освітян / А. Н. Власенко. — К., 1997. — С. 12-18.
7. Кобильченко В. В. Формування особистості як психолого-педагогічна проблема. / В. В. Кобильченко. — С. 3—12.
8. Коменский Я.А. Избр. пед. соч. — М: Просвещение, 1955. — 368 с.
9. Коновалов О. Ю. Методологічні аспекти розвитку інформаційно-програмного і програмно-методичного забезпечення навчального процесу / О. Ю. Коновалов. — С. 39 — 45.
10. Ю.Кравченко Л. М. Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти. — Полтава: Техсервіс, 2006. — 418 с.
11. П.Крижко В. Теорія та практика менеджменту в освіті. — Запоріжжя: Просвіта. — 2003. — 272 с.
12. Литвинова С. Г. Організація навчання вчителів інформаційно-комунікаційним технологіям. Інноваційні технології в освіті // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. — Симферополь, 2006. — С. 38-44.